

Полтораков Олексій Юрійович

Кандидат політичних наук, викладач кафедри інформаційної боротьби

Інституту стратегічних комунікацій

Національний університет оборони України (м. Київ, України)

<https://orcid.org/0000-0003-2418-0969>

e-mail: o.poltorakov@edu.nuou.org.ua

Рахімов Володимир Володимирович

Доктор філософії, заступник начальника

Інституту стратегічних комунікацій

Національний університет оборони України (м. Київ, України)

<https://orcid.org/0000-0001-9868-986X>

e-mail: v.rakhimov@edu.nuou.org.ua

СТРАТЕГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК СТРУКТУРНЕ ОБМЕЖЕННЯ ВОЄННО-ПОЛІТИЧНИХ АЛЬТЕРНАТИВ: КОНТРАФАКТИЧНИЙ ПІДХІД

Резюме

У статті здійснено концептуально-теоретичний аналіз стратегічної культури як механізму структурного обмеження воєнно-політичних альтернатив у процесі прийняття стратегічних рішень. На відміну від поширених інтерпретацій, у межах яких стратегічна культура розглядається переважно як система символічних уявлень або інтерпретаційна матриця безпекового мислення, обґрунтовано її функціонування як комплексу нормативно-інституційних фільтрів, що визначають межі політично допустимого ще до початку формально-раціонального аналізу. На основі поєднання контрафактичного підходу та методології process tracing реконструйовано механізм доаналітичної селекції воєнно-стратегічних альтернатив і виявлено, що значна частина потенційно можливих сценаріїв ескалації усувається зі стратегічного порядку денного не через технічну неефективність, а через їхню культурну, моральну або інституційну неприйнятність.

Запропоновано модель структурної дії стратегічної культури, яка включає взаємозв'язок між стратегічним співтовариством, нормативно-ціннісними орієнтаціями та механізмами селекції альтернатив. Виокремлено

чотири базові фільтри стратегічного обмеження: когнітивний, нормативний, стратегічний та інституційний, кожен із яких впливає на формування поля допустимих рішень у сфері безпеки та оборони. Доведено, що стратегічна культура не лише формує логіку інтерпретації загроз, але й визначає межі легітимного застосування сили, рівень прийнятної ескалації та характер воєнно-політичного самостримування держав.

У межах контрфактичного аналізу переосмислено кейс операції Duck Hook (1968 р.), що дозволило показати: відмова США від застосування тактичної ядерної зброї у В'єтнамі була зумовлена передусім дією інституціоналізованого «ядерного табу» як елемента стратегічної культури, а не лише ризиком геополітичної ескалації. Порівняльний аналіз демократичних та авторитарних стратегічних співтовариств засвідчив, що у демократичних системах стратегічна культура виконує функцію обмеження ескалаційних сценаріїв, тоді як в авторитарних режимах вона може трансформуватися у механізм легітимації силових практик та розширення спектра допустимих воєнно-політичних рішень.

Окрему увагу приділено перспективам використання алгоритмічного моделювання та систем штучного інтелекту типу RLHF як інструменту емпіричної перевірки каузальної ролі стратегічної культури через моделювання «культурно нейтральних» сценаріїв прийняття рішень. Це дозволяє розглядати стратегічну культуру не лише як теоретичний конструкт, а як вимірюваний чинник сучасної безпекової політики та воєнно-стратегічного прогнозування.

Ключові слова: стратегічна культура; контрфактичний підхід; process tracing; воєнно-політичні альтернативи; стратегічне співтовариство; ядерне табу; ескалація; воєнно-політичне рішення; RLHF; стратегічне стримування.

Вступ

Російсько-українська війна, квінтесенцією якої стало широкомасштабне вторгнення (з 24 лютого 2022 р.), загострила питання про механізми відбору воєнно-стратегічних рішень в умовах ескалації збройних конфліктів. Зниження порогу застосування збройної сили, розширення арсеналу засобів ведення збройної боротьби та систематичні ексцеси ядерного залякування з боку російської федерації актуалізують потребу в осмисленні не лише ситуативних, а й глибинних, структурних чинників, що визначають поле воєнно-стратегічних альтернатив у кризових умовах [1, с. 5–7].

Одним із таких чинників є стратегічна культура — стійка система уявлень, цінностей, норм і поведінкових патернів, що їх поділяють члени стратегічного співтовариства [2, с. 3–5]. У сучасному безпековому дискурсі

стратегічну культуру дедалі частіше розглядають як значущий контекст прийняття рішень [3, с. 470–471]. Однак залишається недостатньо концептуалізованим питання про те, як саме вона не лише формує зміст рішень, а й структурно обмежує спектр допустимих альтернатив — ще до початку їх формального раціонального аналізу. Саме цю прогалину покликана заповнити пропонована стаття.

Проблематика стратегічної культури як чинника воєнно-політичної поведінки держав має потужну теоретичну традицію. Класичні праці Дж. Снайдера, А. Джонстона та К. Грея заклали концептуальний фундамент: стратегічна культура визначалась відповідно як сукупність ідей, умовних реакцій і поведінкових патернів, що їх поділяють члени стратегічного співтовариства [4, с. 8]; як інтегрована система символів, що формує довготривалі стратегічні преференції [5, с. 46]; та як контекст, у межах якого ухвалюються стратегічні рішення [6, с. 49–51]. Спільна риса цих підходів — розгляд стратегічної культури передусім як інструментальної «лінзи» для інтерпретації загроз, а не як самостійного обмежувального механізму.

Сучасні дослідження зміщують акцент з описово-історичного аналізу на пояснення конкретних воєнно-політичних феноменів. У сфері ядерного стримування стратегічна культура аналізується як чинник, що зумовлює відмінності в національних підходах до ескалації та деескалації [7, с. 197–199; 8, с. 132–134]. Окремий напрям утворюють дослідження російської стратегічної культури: А. В. Лепіхов і Г. С. Храпач показують, як специфічні культурні уявлення та організаційні норми формують моделі ядерного стримування й окреслюють межі ескалації [9, с. 124–126]; Д. Адамський у новітній праці простежує еволюцію російської «стратегії примусу» під впливом досвіду російсько-української війни, демонструючи, що стратегічна культура не лише визначає спектр примусових дій, а й обмежує його [10, с. 50–53].

В українському науковому дискурсі С. Зубченко аналізує деградацію стратегічної культури авторитарного режиму як загрозу міжнародній безпеці [11, с. 614–616], А. Гриценко виявляє ключові характеристики стратегічної культури України та їхній вплив на формування політики національної безпеки [12, с. 14–19]. Водночас у цих працях увага зосереджена радше на змістовому наповненні стратегічної культури, аніж на її структурно-обмежувальній функції — механізмі, що «відсікає» певні варіанти дій іще до їх раціонального розгляду.

Попри значний обсяг наукової літератури, залишається недостатньо концептуалізованим питання про нормативно-інституційний механізм, через який соціокультурні уявлення трансформуються в доаналітичну селекцію воєнно-стратегічних альтернатив.

Метою статті є політологічне обґрунтування стратегічної культури як нормативно-інституційної системи фільтрів, що структурує поле допустимих воєнно-політичних рішень ще до початку їх «раціонального» воєнно-стратегічного аналізу. На відміну від підходів, що відводять стратегічній культурі роль інтерпретаційної «лінзи» або загального контексту, дослідження спрямоване на виявлення її активного, обмежувального впливу на сам перелік альтернатив, що розглядаються стратегічним співтовариством.

Методи дослідження

Для досягнення поставленої мети застосовано контрфактичний підхід, обґрунтований у роботах Р. Лебоу [13], П. Тетлока й А. Белкіна [14] та М. Ратнікова [15]. Цей підхід дозволяє реконструювати каузальну роль стратегічної культури через логіку «доказу від супротивного» (*negative case*): значущість змінної оцінюється шляхом моделювання ситуацій, у яких вона принципово мінімізована або взагалі відсутня. Відповідно до Р. Лебоу, за такого підходу порівнюється фактичний перебіг подій із найбільш правдоподібним альтернативним сценарієм [13, с. 15–22]. З огляду на специфіку соціогуманітарного пізнання, контрфактичний аналіз не передбачає «жорсткої» ізоляції змінних, а спрямований на виявлення номологічних зв'язків між культурними обмеженнями та їхніми наслідками [15, с. 49–51].

На відміну від традиційних описово-інтерпретаційних підходів, що фіксують вплив соціокультурних чинників *post hoc*, контрфактичний аналіз відтворює механізм цього впливу до факту прийняття рішення. Він інтегрується в методологію *process tracing* як інструмент верифікації нормативно-інституційного механізму обмеження: відстеження того, які саме варіанти дій систематично виключаються з порядку денного, дозволяє ідентифікувати роботу соціокультурних фільтрів у реальних кризових процесах. Запропонована модель має теоретико-методологічний характер; її системна верифікація через *process tracing* конкретних кейсів є перспективою подальших досліджень.

Результати дослідження

В умовах воєнно-політичної кризи процес прийняття рішень охоплює кілька послідовних етапів: стратегічне співтовариство формує перелік можливих альтернатив, державно-політичне керівництво здійснює їх відбір, воєнно-стратегічне управління забезпечує операціоналізацію. Однак ключове питання — яким чином формується (першо)початковий перелік, і які варіанти відсікаються ще до його складання — залишається поза сферою уваги класичних раціоналістичних підходів (теорії ігрі і т.ін.).

Із відносно широкого поля потенційних варіантів (від безумовної капітуляції до превентивного ядерного удару) стратегічна культура виключає «крайні», найрадикальніші сценарії, не допускаючи їх до порядку денного

як неприйнятні та нелегітимні [1, с. 35; 9, с. 124]. Цей процес має виразний соціокультурний характер: він ґрунтується на воєнно-історичному досвіді, уявленнях про військову честь, прийнятний рівень втрат і «ціну безпеки», а також на інтерналізованих нормах щодо застосування сили [2, с. 3–5; 11, с. 614–616]. Як показала Е. Кір на матеріалі французьких і британських воєнних доктрин міжвоєнного періоду, саме організаційно-культурні норми визначають, які засоби збройної боротьби взагалі розглядаються як альтернативи, а які відкидаються ще на стадії планування [18, с. 5–10].

Принципова відмінність від логіки класичного раціонального вибору полягає у хронологічному порядку: у раціоналістичній моделі відсікання відбувається вже у межах формального аналізу, натомість стратегічна культура структурує поле допустимих варіантів ще до його початку. Стратегічне співтовариство [16; 17] виступає тут колективним мережевим актором — нормативно-інституційним механізмом, що транслює соціокультурні обмеження в конкретні рамки аналізу кризових ситуацій.

Ланцюг прийняття воєнно-політичного рішення, структурований через призму обмежувальної функції стратегічної культури, має такий вигляд:

Стратегічна культура → Стратегічне співтовариство → Селекція альтернатив → Обмеження поля вибору → Воєнно-політичне рішення

На рівні стратегічної культури формуються базові нормативно-ціннісні обмеження прийнятних, допустимих і легітимних варіантів реагування на кризову ситуацію. Стратегічне співтовариство впроваджує ці обмеження в аналітичний процес через систему соціокультурних фільтрів. Унаслідок селекції альтернатив запропоновані штабами чи аналітиками варіанти дій проходять перевірку на відповідність нормам; ті, що її не проходять, виключаються з порядку денного. Обмеження поля вибору визначає той простір альтернатив, у межах якого відбувається формальне раціональне прийняття воєнно-політичного рішення.

Аналіз теоретичних підходів [2, с. 6–8; 5, с. 46–52] дає підстави виділити чотири ключові фільтри виключення — когнітивний, нормативний, стратегічний та інституційний, — що утворюють багаторівневий механізм доаналітичної селекції.

Когнітивний фільтр. Фундаментом когнітивного рівня виступає колективна пам'ять стратегічного співтовариства про наслідки подібних дій у минулому. Те, що одного разу призвело до катастрофи, набуває статусу когнітивного «табу» і відсікається ще до будь-якого раціонального розгляду [4, с. 9; 6, с. 49–52]. Так, досвід Карибської кризи 1962 року справив глибокий структурний вплив на стратегічне мислення обох наддержав,

фактично унеможлививши пряме ядерне протистояння як «мислиме» в межах легітимної стратегії [7, с. 197–199].

Нормативний фільтр. Нормативний рівень охоплює відповідність варіанта дій доктринальним, правовим і морально-етичним уявленням про допустиме застосування сили. Морально-етичні міркування є невід’ємним структурним обмеженням у сфері національної безпеки і стратегічного планування [19, с. 270–274]. Запропонований механізм спирається на класичну традицію неявної єдності політики та моралі — саме цю позицію Руссо вміщено в епіграфі статті.

У запропонованій моделі радикальні варіанти дій, що несуть у собі моральну дискредитацію, — наприклад, превентивне застосування ядерної зброї проти неядерного супротивника, — відкидаються стратегічним співтовариством не через «раціональний» розрахунок втрат, а через їхній статус «морального зла», що унеможливлює їхню ціннісну допустимість. Саме це явище Н. Тенненвальд концептуалізувала як «ядерне табу» — нормативно інституціоналізовану заборону, що функціонує незалежно від балансу сил [20, с. 1–15].

Цю відсутність нормативно-морального фільтра чітко фіксують новітні дослідження алгоритмічних систем. Великі мовні моделі, навчені за методом RLHF, оптимізують функцію абстрактної «винагороди», але позбавлені вбудованого фільтру моральної та політичної допустимості рішень [22, с. 53:1–53:5]. Це свідчить про те, що нормативний фільтр є специфічно людським (соціокультурним) продуктом стратегічних спільнот, а не технічним параметром системи.

Стратегічний фільтр. Стратегічний рівень охоплює два виміри. Перший — «ціна безпеки» — відображає культурно зумовлене уявлення про прийнятне співвідношення між очікуваним безпековим ефектом та сукупними витратами на його досягнення (людськими, економічними, репутаційними). Другий — «симетрія відповіді» — характеризує здатність передбачати реакцію супротивника на підставі розуміння його культурних норм та обмежень [10, с. 60–65; 7, с. 197–198], а не лише на підставі формального розрахунку співвідношення сил. Якщо стратегічне співтовариство не може збудувати переконливу модель реакції супротивника у культурних термінах, варіант дії отримує статус «непередбачувано ризикованого» і виключається з порядку денного.

Інституційний фільтр. Інституційний рівень охоплює верифікацію інформаційного середовища: практику перевірки розвідувальних та аналітичних даних на достовірність через експертно-аналітичні й бюрократичні процедури, що є частиною загальної «культури безпеки» [2, с. 6–8]. Цей фільтр набуває особливої ваги в умовах інформаційних операцій і дезінформаційних

кампаній, коли здатність відрізнити верифіковані дані від маніпуляції стає критичним елементом стратегічного мислення [12, с. 22–24].

Якщо варіант дій не проходить хоча б один із цих фільтрів, він не відкидається в межах раціонального вибору — він взагалі не потрапляє до порядку денного як ціннісно неприйнятний, політично немислимий або суспільно нелегітимний. Внаслідок цього найрадикальніші альтернативи виключаються саме на доаналітичному етапі.

Ілюстративний кейс: ядерне стримування. Показовим підтвердженням описаного механізму є еволюція ядерної зброї: від інструменту воєнної переваги (друга половина 1940-х рр.) до елемента воєнного планування в роки Холодної війни, а далі — до предмета міжнародно-правового контролю та соціокультурного «табу». Ця трансформація демонструє, що заборона на застосування ядерної зброї функціонує не лише через раціональний розрахунок взаємного гарантованого знищення, а й через колективну нормативно-ціннісну заборону [20, с. 1–15; 21, с. 13–20]. Інституціоналізація цієї заборони у формі стійкої традиції незастосування свідчить про те, що соціокультурні обмеження конструюють соціально-політичну реальність шляхом системного виключення певних сценаріїв зі спектра допустимих альтернатив.

Особливо показовим є кейс США у В'єтнамській війні (1968 р.). Попри наявність воєнно-стратегічних планів (Operation Duck Hook), які передбачали застосування тактичної ядерної зброї, ця альтернатива була відкинута стратегічним співтовариством іще до етапу формального аналізу «витрати/вигоди» [20, с. 190–240]. Її відкинули не лише через раціональний страх радянської ескалації, а через глибоко вкорінене нормативне уявлення про недопустимість ядерного застосування проти неядерного супротивника — тобто через дію нормативного фільтру, що є автономним відносно раціональної оцінки. Цей приклад ілюструє принциповий тезис моделі: нормативне виключення передує і є відносно незалежним від розрахунку ціни/вигоди.

Контрфактичне середовище: алгоритмічне ШІ-моделювання криз. Окремий аналітичний інтерес становить алгоритмічне ШІ-моделювання кризових воєнно-політичних сценаріїв як «рафіноване» контрфактичне середовище. Сучасні великі мовні моделі, навчені за методом Reinforcement Learning from Human Feedback (RLHF), оптимізують функцію абстрактної «винагороди», але позбавлені вбудованого фільтру моральної та політичної допустимості рішень [22, с. 53:1–53:5]. Відтак вони схильні розглядати як «допустимі» й ті сценарії, які стратегічне співтовариство давно вивело за межі ціннісно прийняттого, політично мислимого та соціально легітимного [3, с. 475–478].

Саме тому алгоритмічне ШІ-моделювання утворює «рафіноване» контрфактичне середовище у прямому методологічному сенсі: соціокультурні фільтри в ньому свідомо мінімізовані. Порівняння траєкторій прийняття рішень «культурно нейтральними» ШІ-алгоритмами та реальними стратегічними співтовариствами відкриває можливість для кількісних та якісних оцінок каузального внеску стратегічної культури в обмеження ескалації. ШІ-системи можуть слугувати потужним інструментом такого моделювання, але не заміником стратегічного співтовариства, яке забезпечує нормативне відсіювання неприйнятних сценаріїв.

Варіативність обмежувальної функції. Описані фільтри не є універсальними: їхня дія варіюється залежно від типу політичного режиму та ступеня інституційної зрілості стратегічного співтовариства. В демократичних, інституційно консолідованих середовищах ці обмеження сприяють стабілізації процесу прийняття рішень і знижують ймовірність неконтрольованої ескалації [2, с. 9–12]. В авторитарних режимах, навпаки, нормативні фільтри можуть послаблюватись або набувати протилежного спрямування — легітимізуючи варіанти дій, що в демократичному контексті вважалися б неприйнятними [11, с. 618–620; 12, с. 18–19]. Саме цим пояснюється принципова відмінність між поведінкою російського стратегічного співтовариства під час повномасштабного вторгнення в Україну та реакціями демократичних союзників на ескалаційні ультиматуми [10, с. 60–65].

Запропонована модель має передусім теоретико-методологічний характер і не претендує на вичерпну емпіричну операціоналізацію стратегічної культури. Виокремлені фільтри — когнітивний, нормативний, стратегічний та інституційний — є аналітичними конструктами, що потребують верифікації на матеріалі конкретних кризових епізодів. Наведений воєнно-історичний кейс (операція Duck Hook, 1968 р.) виконує функцію ілюстративного тесту: він демонструє правдоподібність механізму, але не замінює системного process tracing із відстеженням повного кола відкинутих альтернатив.

Модель також не охоплює динамічного виміру: питання про те, як швидко та під дією яких чинників стратегічна культура змінюється — зокрема внаслідок воєнного досвіду, травматичної поразки або цілеспрямованої мілітаризації суспільства, — залишається за межами пропонованого дослідження і складає окремий дослідницький напрям.

Нарешті, контрфактичний підхід у застосованому форматі не передбачає «жорсткої» ізоляції змінних: каузальний внесок стратегічної культури виокремлюється лише умовно, за номологічною логікою, а не через експериментальний контроль. Саме тому подальша верифікація моделі через алгоритмічне ШІ-моделювання кризових сценаріїв — де соціокультурні обмеження свідомо мінімізовані — є не лише перспективним, а й методологічно необхідним кроком: порівняння «культурно навантажених» і

«культурно нейтральних» траєкторій прийняття рішень відкриває можливість для кількісної оцінки каузального внеску, недосяжної суто якісними методами.

Висновки

Стратегічна культура в демократичних та інституційно зрілих стратегічних співтовариствах виконує функцію нормативно-структурного обмеження поля воєнно-політичних альтернатив. Її значення полягає не стільки у визначенні конкретного рішення, скільки у формуванні меж політично та морально допустимого, тобто того «горизонту мислимого», у межах якого певні сценарії сили можуть розглядатися як легітимні. У цьому сенсі стратегічна культура виступає не обмеженням ефективності стратегічного мислення, а необхідною умовою його стабільності та здатності до самостримування в умовах кризових ситуацій.

У дослідженні виокремлено чотири взаємопов'язані нормативно-інституційні фільтри — когнітивний, нормативний, стратегічний та інституційний, — які формують механізм доаналітичної селекції воєнно-політичних альтернатив. Через дію цих фільтрів частина потенційних сценаріїв ескалації виключається зі стратегічного порядку денного ще до початку раціонального аналізу витрат і вигід, оскільки сприймається як політично немислима, соціально нелегітимна або ціннісно неприйнятна.

Контрфактичний підхід дозволив показати, що за відсутності стратегічної культури як механізму обмеження воєнно-політичне планування втрачає здатність до самостримування, що суттєво підвищує ризик неконтрольованої ескалації. Відтак стратегічна культура постає не лише соціокультурним контекстом стратегічного мислення, а й самостійним каузальним чинником, який впливає на конструювання безпекової реальності через системне виключення найбільш ризикованих сценаріїв застосування сили.

Показано також, що в авторитарних і тоталітарних режимах обмежувальні функції стратегічної культури можуть істотно послаблюватися або трансформуватися у протилежному напрямі, легітимуючи ширший спектр ескалаційних практик і силових рішень. Це відкриває перспективу для подальших компаративних досліджень взаємозв'язку між типом політичного режиму та характером стратегічних обмежень.

Перспективними напрямками подальших досліджень є застосування запропонованої моделі до аналізу конкретних криз ядерного стримування та ескалаційних епізодів із використанням process tracing, порівняльне дослідження стратегічної культури в різних політичних системах, а також використання алгоритмічних III-симуляцій як контрфактичного інструменту для емпіричної оцінки каузального впливу соціокультурних чинників на обмеження воєнно-політичної ескалації.

Список посилань

1. Eken M., Suman-Chauhan K., Aubert B., van Hooft P. Understanding Russian strategic culture and the low-yield nuclear threat: Research Report No. RR-A3859-1. Santa Monica: RAND Europe, 2025. 57 p. DOI: <https://doi.org/10.7249/RR-A3859-1>.
2. Kartchner K. M. Defining and scoping strategic culture: Promises, challenges, and conundrums // Routledge handbook of strategic culture / ed. by K. M. Kartchner, B. D. Bowen, J. L. Johnson. New York: Routledge, 2023. P. 1–14. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003010302-1>.
3. Farrell T., Payne K. Artificial intelligence and strategic culture // Routledge handbook of strategic culture / ed. by K. M. Kartchner, B. D. Bowen, J. L. Johnson. New York: Routledge, 2024. P. 470–484. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003010302-37>.
4. Snyder J. The Soviet strategic culture. Santa Monica: RAND Corporation, 1977. 40 p. URL: <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2005/R2154.pdf>.
5. Johnston A. I. Thinking about strategic culture // International Security. 1995. Vol. 19, No. 4. P. 32–64. DOI: <https://doi.org/10.2307/2539119>.
6. Gray C. S. Strategic culture as context: The first generation of theory strikes back // Review of International Studies. 1999. Vol. 25, No. 1. P. 49–69. URL: <https://www.jstor.org/stable/20097575>.
7. Lee C. C. Understanding the strategic culture of nuclear decisions // SAIS Review of International Affairs. 2019. Vol. 39, No. 2. P. 197–200. DOI: <https://doi.org/10.1353/sais.2019.0028>.
8. Чебан О. Я. Фактор стратегічної культури в ядерних переговорах Ірану зі США // Політикус. 2021. Вип. 1. С. 130–135. URL: https://politicus.od.ua/1_2021/20.pdf.
9. Лепіхов А. В., Храпач Г. С. Російське воєнно-стратегічне мислення через призму національної стратегічної культури // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ. 2018. № 2 (63). С. 124–128. URL: <https://znp-cvsd.nuou.org.ua/article/view/163424>.
10. Adamsky D. Quo Vadis, Russian Deterrence? Strategic Culture and Coercion Innovations // International Security. 2024/2025. Vol. 49, No. 3. P. 50–83. DOI: https://doi.org/10.1162/isec_a_00502.
11. Зубченко С. Деградація стратегічної культури як загроза для міжнародної безпеки // Український дипломатичний журнал.

-
2019. Вип. 20. С. 614–627. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001038074>.
12. Гриценко А. Стратегічна культура як детермінант політики національної безпеки: основні характеристики стратегічної культури України // Стратегічна панорама. 2020. № 1–2. С. 14–28. URL: <https://niss-panorama.com/Index.ua.html>.
 13. Lebow R. N. *Forbidden fruit: Counterfactuals and international relations*. Princeton: Princeton University Press, 2010. x, 335 p. DOI: <https://doi.org/10.2307/j.ctvctooc>.
 14. Tetlock P. E., Belkin A. (eds.). *Counterfactual thought experiments in world politics: Logical, methodological, and psychological perspectives*. Princeton: Princeton University Press, 1996. 352 p.
 15. Ратніков М. І. Проблеми та ризики методології контрфактичних досліджень у міжнародних відносинах // Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2024. Вип. 13. С. 46–56. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306860>.
 16. Полтораков О. Ю. Стратегічне співтовариство в політичній структурі систем національної та міжнародної безпеки // Вісник НАДУ. 2009. № 3. С. 208–216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2009_3_27.
 17. Полтораков О. Ю. Стратегічне співтовариство в системі владно-політичних відносин в Україні // Сучасна українська політика. 2010. Вип. 19. С. 74–84.
 18. Kier E. *Imagining war: French and British military doctrine between the wars*. Princeton: Princeton University Press, 1997. xii, 196 p.
 19. Thompson K. W. National security and morality: An American view // *International Journal*. 1958. Vol. 13, No. 4. P. 265–279. DOI: <https://doi.org/10.2307/40198336>.
 20. Tannenwald N. *The nuclear taboo: The United States and the non-use of nuclear weapons since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. xiii, 449 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511491733>.
 21. Paul T. V. The tradition of non-use of nuclear weapons // *Complex deterrence: Strategy in the global age* / ed. by T. V. Paul, P. M. Morgan, J. J. Wirtz. Stanford: Stanford University Press, 2009. P. 13–43.
 22. Chaudhari S., Aggarwal P., Murahari V. [et al.] *RLHF Deciphered: A Critical Analysis of Reinforcement Learning from Human Feedback for LLMs* // *ACM Computing Surveys*. 2025. Vol. 58, No. 2. Article 53. P. 53:1–53:37. DOI: <https://doi.org/10.1145/3743127>.

References

1. Eken, M., Suman-Chauhan, K., Aubert, B., & van Hooft, P. (2025). Understanding Russian strategic culture and the low-yield nuclear threat (Research Report No. RR-A3859-1). RAND Europe. <https://doi.org/10.7249/RR-A3859-1>
2. Kartchner, K. M. (2023). Defining and scoping strategic culture: Promises, challenges, and conundrums. In K. M. Kartchner, B. D. Bowen, & J. L. Johnson (Eds.), *Routledge handbook of strategic culture* (pp. 1–14). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003010302-1>
3. Farrell, T., & Payne, K. (2024). Artificial intelligence and strategic culture. In K. M. Kartchner, B. D. Bowen, & J. L. Johnson (Eds.), *Routledge handbook of strategic culture* (pp. 470–484). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003010302-37>
4. Snyder, J. (1977). The Soviet strategic culture. RAND Corporation. <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2005/R2154.pdf>
5. Johnston, A. I. (1995). Thinking about strategic culture. *International Security*, Vol. 19, No. (4), 32–64. <https://doi.org/10.2307/2539119>
6. Gray, C. S. (1999). Strategic culture as context: The first generation of theory strikes back. *Review of International Studies*, Vol. 25, No. (1), 49–69. <https://www.jstor.org/stable/20097575>
7. Lee, C. C. (2019). Understanding the strategic culture of nuclear decisions. *SAIS Review of International Affairs*, Vol. 39, No. (2), 197–200. <https://doi.org/10.1353/sais.2019.0028>
8. Cheban, O. Ya. (2021). Faktor stratehichnoi kultury v yadernykh perehovorakh Iranu zi SShA [The factor of strategic culture in Iran's nuclear negotiations with the USA]. *Politykus*, (1), 130–135. https://politicus.od.ua/1_2021/20.pdf [in Ukrainian]
9. Lepikhov, A. V., & Khrapach, H. S. (2018). Rosiiske voienno-stratehichne myslennia cherez pryzmu natsionalnoi stratehichnoi kultury [Russian military-strategic thinking through the prism of national strategic culture]. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy*, (2(63)), 124–128. <https://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/163424> [in Ukrainian]
10. Adamsky, D. (2024/2025). Quo Vadis, Russian deterrence? Strategic culture and coercion innovations. *International Security*, Vol. 49, No. (3), 50–83. https://doi.org/10.1162/isec_a_00502

-
11. Zubchenko, S. (2019). Degradatsiia stratehichnoi kultury yak zahroza dlia mizhnarodnoi bezpeky [Degradation of strategic culture as a threat to international security]. *Ukrainskyi dyplomatychnyi zhurnal*, (20), 614–627. <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001038074> [in Ukrainian]
 12. Hrytsenko, A. (2020). Stratehichna kultura yak determinant polityky natsionalnoi bezpeky: osnovni kharakterystyky stratehichnoi kultury Ukrainy [Strategic culture as a determinant of national security policy: the main characteristics of Ukrainian strategic culture]. *Stratehichna panorama*, (1-2), 14–28. <https://niss-panorama.com/Index.ua.html> [in Ukrainian]
 13. Lebow, R. N. (2010). *Forbidden fruit: Counterfactuals and international relations*. Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvcto0cc>
 14. Tetlock, P. E., & Belkin, A. (Eds.). (1996). *Counterfactual thought experiments in world politics: Logical, methodological, and psychological perspectives*. Princeton University Press.
 15. Ratnikov, M. I. (2024). Problemy ta ryzyky metodolohii kontrfaktychnykh doslidzhen u mizhnarodnykh vidnosynakh [Problems and risks of counterfactual research methodology in international relations]. *Mizhnarodni vidnosyny: teoretyko-praktychni aspekty*, (13), 46–56. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306860> [in Ukrainian]
 16. Poltorakov, O. Yu. (2009). Stratehichne spivtovarystvo v politychnii strukturi system natsionalnoi ta mizhnarodnoi bezpeky [Strategic community in the political structure of national and international security systems]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia*, (3), 208–216. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2009_3_27 [in Ukrainian]
 17. Poltorakov, O. Yu. (2010). Stratehichne spivtovarystvo v systemi vladno-politychnykh vidnosyn v Ukraini [Strategic community in the system of power-political relations in Ukraine]. *Suchasna ukrainska polityka*, (19), 74–84. [in Ukrainian]
 18. Kier, E. (1997). *Imagining war: French and British military doctrine between the wars*. Princeton University Press.
 19. Thompson, K. W. (1958). National security and morality: An American view. *International Journal*, Vol. 13, No. (4), 265–279. <https://doi.org/10.2307/40198336>

20. Tannenwald, N. (2007). *The nuclear taboo: The United States and the non-use of nuclear weapons since 1945*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511491733>
21. Paul, T. V. (2009). The tradition of non-use of nuclear weapons. In T. V. Paul, P. M. Morgan, & J. J. Wirtz (Eds.), *Complex deterrence: Strategy in the global age* (pp. 13–43). Stanford University Press.
22. Chaudhari, S., Aggarwal, P., Murahari, V., Rajpurohit, T., Kalyan, A., Narasimhan, K., Deshpande, A., & da Silva, B. C. (2025). RLHF deciphered: A critical analysis of reinforcement learning from human feedback for LLMs. *ACM Computing Surveys*, Vol. 58, No. (2), Article 53, 53:1–53:37. <https://doi.org/10.1145/3743127>

Oleksii Poltorakov

*Candidate of Political Sciences, Senior Research Fellow, Lecturer at the Department
of Information Warfare Strategic Communications Institute,
National Defense University of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

<https://orcid.org/0000-0003-2418-0969>

e-mail: o.poltorakov@edu.nuou.org.ua

Volodymyr Rakhimov

*PhD, Deputy Commander, Strategic Communications Institute,
National Defense University of Ukraine (Kyiv, Ukraine)*

<https://orcid.org/0000-0001-9868-986X>

e-mail: v.rakhimov@edu.nuou.org.ua

STRATEGIC CULTURE AS A STRUCTURAL CONSTRAINT ON MILITARY-POLITICAL ALTERNATIVES: COUNTERFACTUAL APPROACH

Abstract

The article provides a conceptual and theoretical analysis of strategic culture as a mechanism of structural limitation of military-political alternatives in the process of strategic decision-making. Unlike widespread interpretations in which strategic culture is viewed primarily as a system of symbolic representations or an interpretative matrix of security thinking, the study substantiates its functioning as a complex of normative and institutional filters that determine the boundaries of what is politically permissible even before the beginning of formal rational analysis. Based on the combination of the counterfactual approach and the process tracing methodology, the mechanism of pre-analytical selection of military-strategic alternatives is reconstructed, demonstrating that a significant proportion of potentially possible escalation scenarios are excluded from the strategic agenda not because of technical inefficiency, but due to their cultural, moral, or institutional inadmissibility.

A model of the structural functioning of strategic culture is proposed, encompassing the interconnection between the strategic community, normative-value orientations, and mechanisms for the selection of alternatives. Four basic

filters of strategic limitation are identified: cognitive, normative, strategic, and institutional, each of which influences the formation of the field of admissible decisions in the sphere of security and defense. It is demonstrated that strategic culture not only shapes the logic of threat interpretation, but also determines the limits of the legitimate use of force, the level of acceptable escalation, and the nature of military-political self-restraint of states.

Within the framework of counterfactual analysis, the case of Operation Duck Hook (1968) is reconsidered, making it possible to show that the United States' refusal to use tactical nuclear weapons in Vietnam was determined primarily by the institutionalized "nuclear taboo" as an element of strategic culture rather than solely by the risk of geopolitical escalation. A comparative analysis of democratic and authoritarian strategic communities demonstrates that in democratic systems strategic culture performs the function of limiting escalation scenarios, whereas in authoritarian regimes it may transform into a mechanism for legitimizing coercive practices and expanding the spectrum of admissible military-political decisions.

Particular attention is devoted to the prospects of using algorithmic modeling and artificial intelligence systems of the RLHF type as instruments for the empirical verification of the causal role of strategic culture through the simulation of "culturally neutral" decision-making scenarios. This makes it possible to consider strategic culture not merely as a theoretical construct, but also as a measurable factor in contemporary security policy and military-strategic forecasting.

Keywords: strategic culture; counterfactual approach; process tracing; military-political alternatives; strategic community; nuclear taboo; escalation; military-political decision; RLHF; strategic deterrence.

Надійшла до редакції/ Received: 24.02.2026

Прорецензовано/ Revised: 07.03.2026

Прийнято до друку/ Accepted: 24.04.2026